

1400-tallet gav kvægavlen en noget mere fremtrædende plads ved siden af agerbruget.

Sådanne ræsonnementer pirrer nysgerrigheden hos læseren, som jo i princippet må afvente projektets samlede konklusion. Måske med urette anes et noget snævert økonomibegreb med markedsforholdene som *deus ex machina*.

Det forekommer tankevækkende nu at se senmiddelalderens delvise ødelæggelser i bl.a. Hornsherred i lyset af de fynske landsbyudgravninger med tilhørende teorier om landsbyens opkomst. Hornsherred fremtræder da som et ekstremt tilfælde af en senere fase, hvor den jord, der var taget under plov ved landsbygrundlæggelserne, ikke længere brugtes til kornproduktion. Man må imidlertid mærke sig, at jorden forblev i anvendelse som produktionsmiddel, men nu som grundlag for kvægavl. Et yderst interessant perspektiv i projektets materiale ligger i påvisningen af, hvorledes de yderste landsbymarker ved såkaldte vangelag bragtes til at fungere sammen med oldenområdet som et stort permanent græsningsareal. Dette må pege i retning af at se den såkaldte agrarkrisens blot lidt senere stadier som i væsentligt omfang en produktionsomlægning, der i en bestemt situation blev hensigtsmæssig. Det ejendommelige er da blot, at landsbyer, omend de nedlagdes reelt, bevarede på jordebøgernes papir, hvor de stadig anførtes med bolstørrelser o.l. fra den tid, hvor de fungerede som ramme om et agerbrug. Dette bør snarest ses som tegn på, at landsbyen ikke blot var en produktionsstruktur men også, og måske lige så fuldt, en appropriationsstruktur.

En af de mere generelle konklusioner, der trænger sig på efter Hornsherredgruppens og de fynske landsbyarkæologers undersøgelser, er, at den

danske bebyggelse var ganske labil, at bondesamfundets historie rummede stadige udsving og nyskabelser. Set i lyset heraf forekommer det som noget af en udfordring, at man har lokaliseret såvel Kunderslev som det nærliggende, noget mindre Krogstrup. Kunderslev hører efter stednavneforskerens opfattelse til de gamle landsbyer med lang fortid på pladsen, længere end man har kunnet konstatere på Fyn. Efter Hornsherredrapporten må den få status som noget af en nøgleby til den middelalderlige agrarhistorie. Hvor længe havde den mon ligget der, hvordan så den ud?

Måtte de, der disponerer over udgravningsmidler, kunne se perspektivet i at grave just i Kunderslev.

Helge Paludan

Olov Isaksson: *Vikingatidens ABC* (Statens Historiska Museum, 1981). 318 s.

Denne lommebog blev lavet i forbindelse med åbningen af British Museums store udstilling i Stockholm i foråret 1981 for at give alle interesserede et anvendeligt hjælpemiddel. Bogen indeholder en mængde informationer i korte artikler, skrevet og signeret af Sveriges førende specialister inden for faget.

Vi får ikke bare oplysninger om historiske personer, runestene, religion og enkeltfund, men også viden om de islandske sagaers hovedpersoner og forklaringer på begreber som artefakter, *sceatta*, urnestil, hundare og skeppslag osv. Givetvis er de længere artikler som dem om Birka, Hedeby, Island, handelskibe, runer og sværd bedre og mere instruktive, mens de korte ofte er altfor litotetiske. Især må man være forsigtig med at tro, at alle meddelte oplysninger er fakta og

kendsgerninger. Det er naturligvis vanskeligt i denne form at give udtryk for den store usikkerhed, der er inden for forskningen med alle dens forskellige teorier og tolkninger, men man kunne have sat et spørgsmåltegn hist og her for at markere usikkerheden i dateringer og udsagn. Billedmaterialet er instruktivt, og den afsluttende bibliografi, opstillet i temaform, virkelig fremragende.

Michael Linton

Per Lundström: »*De kommo vida ... Vikingars hamn vid Paviken på Gotland*«. (Sjöhistoriska museet, 1981). 144 s.

»De kommo vida till Aifur« står der på en runesten fra 900-tallets slutning, som for hundrede år siden blev fundet på Gotland. Aifur var ifølge den byzantinske kejser Konstantin Porphyrogennetos navnet på en af fosserne i Dnjepr. En anden runesten fra øen taler om vikingers besøg i Grækenland, Jerusalem, Kalifatet og Island. De fantastiske billedsten, skattefundenes over 60.000 arabiske mønter og gravfundene vidner om store internationale kontakter – mest mod øst, man har sågar fundet spor af import fra Kina. Længe har man søgt efter en havneby, en markedsplads, fra vikingetiden. I 1963 opdagede man gennem systematiske undersøgelser med bl.a. fosfatprøver ved Statens sjöhistoriska museum i Stockholm, at der fandtes spor af forhistorisk bebyggelse ved Paviken i Västergarn sogn ved Gotlands vestkyst ca. 25 km syd for Visby. Placeringen af bebyggelsen ligner Hedeby ved Hedeby Nor, da Paviken er en langstrakt sø, der løber parallelt med kysten og har forbindelse med havet gennem en ca. 1 km lang å, Västergarnså. Uden for åmundingen findes en 1000 m lang og 20 m bred ringvold, der i høj grad

minder om voldene ved Hedeby og Birka og kan have bidraget til forsvaret af handelsvejen i vikingetid, men desværre savner man fund til belysning af datering og funktion. Selve bebyggelsen ved *Paviken*, der ligger ved søens østbred syd for Idån, blev undersøgt i årene 1967-73. Den har formodentlig dækket et areal på ca. 15.000 m², af hvilke man har udgravet 10% og registreret 10.000 artefakter, som vidner om jagt, fiskeri, husholdning, fritidsbeskæftigelser, våbenbrug, hestehold, smedie, ravslibning, glasarbejde m.v. Smykker, værktøj, ædelstene og keramik viser både indenlands produktion og stor import udefra. Formodentlig har vi her levnet fra et skibsværft, det eneste af denne slags, der hidtil er fundet. Man har fundet grej til skibsbyggeri, som på en prik ligner det, man bruger den dag i dag. Som naturligt er, fandt man også sølvmonter, de fleste fra Kalifatet (af de 123 mønter var 119 arabiske fra perioden 700-970). Det ser ud til, at bebyggelsen har været i brug til ca. år 1000 – bopladsen gik altså til grunde en generation efter Birkas fald. Gennem talrige kulturhistoriske udblik til nyere og moderne tid giver forfatteren, der er chef for Statens sjöhistoriska museum, en udmærket basis for analysen af stedets forudsætninger og funktion. Nøgternt og sagligt fremlægger han sit materiale. Bogen er et godt eksempel på arkæologisk videnskab, når den er bedst. Billedmaterialet er usædvanlig smukt, kort og tegninger af høj karat. Til sidst diskuterer forfatteren Gotlands forsvarssystem: øens kaster, administrative inddeling og havnebaser. Indsat i en større sammenhæng virker det nærmest, som om Paviken har været en slags sæsonpræget marked, en teori man også har arbejdet med, når det gælder det ældste Ribe.

Michael Linton